

Mishnah Sotah, chapter 9

משנה סוטה פרק ט

(1) [The declaration over] the calf whose neck is to be broken, must be in the Holy Tongue, as it is said: "If a corpse of a person be found in the land ... then your elders and your judges will go out," (Deuteronomy 21:1-2) [and Scripture continues and says "and they will answer and say," (ibid verse 7) just as the phrase "and the Levites shall answer and say" (ibid 27:14) means in Hebrew, so too, over here, it means in Hebrew]. Three, used to go forth from the Great court in Jerusalem; Rabbi Yehudah says: Five, as it is said: "Your elders," i.e., two, "and your judges," i.e., two, and since a court cannot consist of an even number, they add one more.

(2) If [the corpse] was found in a heap of stones, or hanging on a tree, or floating on the surface of the water, they do not break [a calf's neck], since it is stated: "In the land"; (ibid 21:1) and not hidden in a heap of stones, "Fallen"; but not hanging on a tree, "In a field"; but not floating on the surface of the water. If it was found close to the frontier border, or to a city the majority of whose inhabitants are idolaters, or to a city in which there is no court, they do not break [a calf's neck. In the first two instances the ritual is not performed at all, since he wandered to these areas, he is considered as wilfully endangering himself. In the last instance that city does not perform the ritual, since] they measure only from a city in which there is a court [and thus the closest city having a court is the city

רבנו עובדיה מברטנורא

א עגלה ערופה בלשון הקודש. מה שהוקנים אומרים דינו לא שפכו את הדם הזה והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל וגו', בלשון הקודש הוזקקו לאמון: **שנאמר כי ימצא כו'.** ובאותו פרשה נאמר וענו ואמר, ונאמר להלן (דברים כ"ו) וענו הלויים ואמרו, מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: **היו יוצאין.** ובאים שם ומודדים מן החלל לצד העיר שסביבותיו לידע איזו קרובה: **אין ב"ד שקול.** אין ב"ד עשוין שיהא אפשר לחלוק שוה בשוה, אלא שיהא הרוב לצד אחד לקיים אחרי רבים להטות. (שמות כ"ג): **ב נמצא סמוך לספר.** אצל גבול הגוים: **לא היו מודדים.** דכתיב כי ימצא חלל, פרט לממציא את עצמו, שסמוך לגבול הגוים כאילו המציא עצמו למיתה הוא: **לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין.** אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד. ה"ק נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד אין מודדין לה, אלא לעיר שיש בה ב"ד מודדין. איזו עיר שיש בה ב"ד קרובה לו. ואי

א עגלה ערופה, בלשון הקודש, שנאמר (דברים כא) **כי ימצא חלל באדמה. ויצאו זקניך ושפטיך, שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין. רבי יהודה אומר חמשה, שנאמר זקניך, שנים, ושפטיך, שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד: ב נמצא טמון בגל, או תלוי באילן, או צף על פני המים, לא היו עורפין, שנאמר (שם) באדמה, ולא טמון בגל. נופל, ולא תלוי באילן. בשדה, ולא צף על פני המים. נמצא סמוך לספר, או לעיר שרבה נכרים, או לעיר שאין בה בית דין, לא היו עורפין. אין מודדין אלא מעיר שיש בה בית**

obligated to perform the ritual. If [the corpse] was found exactly between two cities, both of them bring [a total of] two calves; the opinion of Rabbi Eliezer. [The city of] Jerusalem does not bring a calf whose neck is to be broken.

(3) [Regarding the burial of a *met mitzvah* which is buried where it is found;] if the head was found in one place and the body in another place, they carry the head to the body [and bury both there]; the opinion of Rabbi Eliezer. Rabbi Akiva says: [They

carry] the body to the head.

(4) From what part [of the body] do they measure? Rabbi Eliezer says: From the navel; Rabbi Akiva says: From the nose; Rabbi Eliezer ben Yaakov says: From the place where he was slain, i.e., from the neck.

(5) When the elders of Jerusalem [i.e., of the Great Sanhedrin] had departed and gone away, the elders of that city [nearest the corpse] would take a calf of the herd which had never been worked and which had not drawn in the yoke, and a defect does not disqualify it. They bring it down to a ravine which is stony [*eitan*]

רבנו עובדיה מברטנורא

לא הדר תנייה, הוה אמינא אין מודדין כלל, ת"ל ולקחו זקני העיר, מכל מקום, דהאי העיר קרא יתירא הוא, דמצי למכתב והיה העיר הקרובה אל החלל ויצאו זקניה: **מכוון**. מצומצם שאין זו קרובה לו מזו אפילו מלא חוט: **שתייהן מביאות שתי עגלות דברי ר"א**. ואין הלכה כר"א, אלא שתייהן מביאות עגלה אחת בשותפות. והכי אמרינן בגמרא בבכורות: **אין ירושלים מביאה עגלה ערופה**. דכתיב (דברים כ"א) באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה, פרט לירושלים שלא נתחלקה לשבטים: **ג נמצא ראשו במקום אחד**. השתא לא מיירי תנא לענין מדידה. דמדקתני סיפא מאין היו מודדין, מכלל דרישא לאו במדידה עסקינן. אלא במת מצוה קנה מקומו עסקינן, דהיכא דנמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין ראשו אצל גופו וקוברין אותו במקום שנמצא הגוף, דגופיה בדוכתיה נפל ורישא הוא דנייד. דברי ר"א: **רבי עקיבא אומר מוליכין הגוף אצל הראש**. דרישא היכא דנפיל נפיל וגופיה רהיט ואזיל. והלכה כרבי עקיבא: **ד ר"א אומר מטיבורו**. קסבר עיקר חיותא בטיבוריה הוא: **ר' עקיבא אומר מחוטמו**. עיקר חיותא מחוטמו הוא, דכתיב (בראשית ז') כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: **ממקום שנעשה חלל מצוארו**. דאין קרוי חלל אלא מן הצואר, כדכתיב (יחזקאל כ"א) על צוארי חללי רשעים, הלכך ממנו היו מודדים, כדכתיב אל החלל. והלכה כר"ע: **ה נפטרו זקני ירושלים**. שאינן באין אלא למדוד, כדכתיב ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו:

דין. נמצא מכוון בין שתי עירות, שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: **ג נמצא ראשו במקום אחד** [וגופו במקום אחר], מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, הגוף אצל הראש: **ד מאין היו מודדין**, רבי אליעזר אומר, מטבורו. רבי עקיבא אומר, מחוטמו. **רבי אליעזר בן יעקב אומר, ממקום שנעשה חלל, מצוארו**: **ה נפטרו זקני ירושלים והלכו להן**. זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל (שם), ואין המום פוסל בה, ומורדין אותה לנחל איתן. ואיתן

— “*eitan*” is to be understood in its literal sense of “hard” — but even if it is not stony, it is fit [for the ceremony]. They then break its neck with a hatchet from behind. The site may never be sown or tilled, but it is permitted to card flax and to chisel stones there.

(6) The elders of that city then wash their hands with water in the place where the calf's neck was broken, and they declare, “Our hands did not shed this blood, nor did our eyes see [this crime].” (Deuteronomy 21:7) But is it conceivable that the elders of a court are shedders of blood? Rather, [the meaning of their statement is,] he [the man found dead] did not come to us [for help] and [had we seen him, we would not have] dismissed him without supplying him with food; we did not see him, to [have prevented him from] let[ting] him go [without escort]. Then the priests exclaim, “Atone for Your people Israel, Whom You have redeemed, ... and lay not [the guilt of] innocent blood among your people Israel.” (Deuteronomy 21:8) They did not need to say, “And so the blood will be atoned for them” [the continuation of the previous verse] (*ibid.*), rather, the Divine Spirit announces to them, “When you act thus, the blood is forgiven for you.”

(7) If the murderer was discovered before the calf's neck was broken, it goes free and feeds with the herd; but if [he was discovered] after the calf's neck is broken, it is buried in that place, because it came there from the outset in connection with

רבנו עובדיה מברטנורא

אע"פ שאינו איתן כשר. שלא נאמר איתן לעבובא אלא למצוה: בקופיץ. סכין גדול: מאחוריה. ממול ערפה: מקומה אסור. לעולם: ומותר לסרוק שם פשתן. עבודה שאינה בגופה של קרקע, דכתיב (דברים כ"א) אשר לא יעבד ולא יזרע, מה זריעה מיוחדת שהיא בגופו של קרקע אף כל עבודה שהיא בגופו של קרקע: לנקר שם אבנים. לסתת שם אבנים: ו לא בא לידינו ופטרנוהו. בלא מזונות: ולא ראינוהו והנחנוהו. בלא לוייה: ו תצא ותרעה בעדר. כשאר חולין: כפרה ספקה.

כמשמעו, קשה. אף על פי שאינו איתן, כשר. ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. ומקומה אסור מלזרוע ומלעבדו, ומתך לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים: ו זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה, ואומרים, (שם) ידינו לא שפכה את הדם הזה ועיינו לא ראו. וכי על דעתנו עלתה, שזקני בית דין שופכי דמים הן, אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה. והכהנים אומרים (טו) (שם) כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל. לא היו צריכים לומר (שם) ונכפר להם הדם, אלא רוח הקדש מבשרתן, אימתי שתעשו ככה, הדם מתכפר להם: ו נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה, תצא ותרעה בעדר. משנערפה העגלה, תקבר במקומה, שעל ספק באת מתחלתה, כפרה ספקה והלכה לה.

a matter of doubt [i.e., the unknown murderer], and it atoned for the doubt which is now gone [i.e., it accomplished its purpose]. If the calf's neck was broken and afterwards the murderer is discovered, then he is executed.

(8) If one witness says: "I saw the murderer," and [at the same time] another witness says: "You did not see him:" or if a woman says: "I saw him," and another woman says: "You did not see him," they break its neck. If one person says: "I saw him," and two say, "You did not see him," they break its

neck. If two say, "We saw him," and one says to them, "You did not see him," they do not break its neck [this case is talking about improper witnesses, and where there is conflicting testimony from improper witnesses we believe the majority].

(9) When murderers multiplied, the ceremony of breaking a calf's neck was discontinued [since it was assumed that the murderer is known]. That was when Elazar ben Dinai, also called Tehinah ben Perishah [a notorious bandit and murderer] appeared. He was afterwards renamed "son of the murderer." When adulterers multiplied, the ceremony of the bitter water was discontinued, and it was Rabban Yohanan ben Zakkai who discontinued it, as it is said [i.e., thereby fulfilling the prophecy,]: "I will not punish your daughters when they commit harlotry, and your daughters-in-law when they commit adultery, for they

רבנו עובדיה מברטנורא

היא עשתה את שלה: ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג. דכתיב בסוף פרשת עגלה ערופה (דברים כ"א) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך: ח עד אחד אומר ראיתי ועד אחד אומר לא ראית. וכגון שבאו שניהם בבת אחת [אז] היו עורפים. אבל אם בא אחד תחלה ואמר ראיתי את ההורג, והימנעוהו כבי תרי, שהתורה האמינתהו דכתיב (שם) לא נודע מי הכהו, הא נודע אפילו על פי עד אחד אין עורפין, אע"פ שבא עד אחד אח"כ והכחישו, אינו נאמן השני, שאין דבריו של אחד במקום שנים: עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפים. וכגון שהשנים והאחד פסולי עדות הן, בדפסולי עדות הלך אחר רוב דעות: ט בטלה עגלה ערופה. לפי שמכירין היו בהם מי

נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, הרי זה יהרג: ח עד אחד אומר ראיתי את ההורג, ועד אחד אומר לא ראית, אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית, היו עורפין. עד אחד אומר ראיתי, ושנים אומרים לא ראית, היו עורפין. שנים אומרים ראינו ואחד אומר להם לא ראיתם, לא היו עורפין: ט משרבו הרצחנים, בטלה עגלה ערופה, משרבא אלעזר בן דינאי, ותחינה בן פרישה (ס"א) ובן פרישה) היה נקרא, חורו לקרותו בן הרצחן. משרבו המנאפים, פסקו המים המרים, ורבן יוחנן בן זכאי הפסיקו, שנאמר (הושע ד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'. משמת

themselves [consort with lewd women ...].” (Hosea 4:14) When Yose ben Yoezer of Zereidah and Yose ben Yohanan of Jerusalem died, the “clusters” [Rabbis of exceptional learning] ceased, as it is said [i.e., thereby fulfilling the prophecy,]:

יוסי בן יועזר איש צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בָּטְלוּ הָאֲשְׁכוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכָה ז) אֵין אֲשְׁכוּל לְאָכוּל בְּכוּרָה אֹתָהּ נִפְשִׁי: י יוֹחָנָן כִּהֵן גְּדוֹל הָעֵבִיר הַיְהוּדִית הַמַּעֲשֵׂר. אָף הוּא בָטַל אֶת הַמַּעֲוָרִין, וְאֶת הַנוֹקְפִין. עַד יָמָיו הָיָה פְטִישׁ מִכָּה בִירוּשָׁלַיִם. וּבְיָמָיו אֵין

“There is no cluster to eat; my soul desires the first ripe fig.” (Micah 7:1)

(10) Yohanan the High Priest brought to an end the confession of the tithes (see Deuteronomy 26:13-15) [since Ezra punished the Levites who did not come up from Bavel by enacting that henceforth tithes should be given to the priests, thus one could not declare; I have given to the Levite]. He also abolished the wakers [the Levites who recited Psalms 44:24, “Awake, why do You sleep, my Lord,” every day] and the strikers [who made an incision between the eyes of an animal about to be slaughtered, so that the blood would blind it, thereby making it easier to bind it, instead he instituted metal rings for their necks]. Up to his days the hammer [of metal-smiths, doing (permissible) work on Hol Ha-Moed] used to strike in Jerusalem [and he abolished it because it was deemed degrading to the Festival due to the loud noise level], and in his days there was no need to inquire

רבנו עובדיה מברטנורא

רגיל להרוג: בטלו האשכולות. איש שהכל בו. כלומר תורתם אמת מבלי דופי: י הודיית מעשר. ידו מעשר, ביערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי. לפי שעזרא קנס את הלויים שלא יתנו להם מעשר כשעלה מן הגולה ובני לוי לא עלו עמו, וצוה שיתנו המעשר לכהנים. ויוחנן כהן גדול בטל הודו, שלא היה יכול לומר וגם נתתיו ללוי: בטל את המעוררים. שהיו הלויים בכל יום אומרים על הדוכן עורה למה תישן ה', אמר וכי יש שינה לפני המקום, ועמד ובטל: את הנוקפין. שהיו מסרסין לעגל של קרבן בין קרניו כדי שיפול לו דם בעיניו כדי שלא יראה ויהא נוח לכפתו ולשוחטו. ועמד הוא ובטלו, שנראה כבעל מום. והתקין להם טבעות בקרקע להכניס צואר הבהמה לתוכה: נוקפין. מכין. ודוגמתו (חולין ז): אין אדם נוקף אצבעו מלמטה: היה פטיש מכה בירושלים. בחול המועד. חרשי נחשת וברזל היו מכין בפטיש לעשות מלאכת האבד שהיא מותרת במועד. ועמד הוא ובטלו, משום דאושא מלתא טובא ואיכא זלזול מועד: ובימינו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. שהוא אמר לבני דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה, כך תרומת מעשר וטבל עון מיתה. ותיקן שיצויאו מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני בלבד, ולא יוציאו ממנו מעשר ראשון ולא מעשר עני, שיכולין לומר ללוי או לעני הבא ראייה שהוא טבל וטול. ומתקנה זו ואילך הלוקח פירות מן השוק לא היה שואל אם הן מתוקנין אם לאו, אלא מיד מפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני ואוכל את

about *demai* [he decreed that since the *amei ha'aretz* were not observing the law, consequently the purchaser should apportion the tithes himself].

(11) When the Sanhedrin ceased [to function], song ceased from the places of feasting, as it is said [i.e., fulfilling the prophecy]: “They shall not drink wine with a song” (Isaiah 24:9)

(12) When the former prophets [those before the time of the Second Temple] died, the *Urim* and *Tummim* ceased. When the [Second] Temple was destroyed, the *shamir* [a worm capable

of splitting stone] and *nofet tzufim* [a very fine type of honey] ceased, and men of faith disappeared from Israel, as it is said [i.e., fulfilling the prophecy,]: “Help, O Lord, for the goodly man ceases” (Psalms 12:2) Rabban Shimon ben Gamliel says in the name of Rabbi Yehoshua, From the day the Temple was destroyed, there is no day without a curse, and the dew has not descended as a blessing, and the flavor has departed from the fruits. Rabbi Yose says: The fatness [i.e., nourishing quality] was also removed from the fruits.

(13) Rabbi Shimon ben Elazar says: [The cessation of] purity has removed taste and fragrance [from fruits]; [the cessation of] the tithes has removed the fatness

רבנו עובדיה מברטנורא

השאר, שכל הלוקח מעם הארץ פירות הם בחזקת שהם דמאי: **יא סנהדרין**. שם הדיינים. ונקראים סנהדרין ששונאים הדרת פנים בדין: **בטל השיר**. דכתיב (איכה ה) וקנים משער שבתו בחורים מנגינתם בזמן שבטלו הזקנים היושבים בשער שהם הסנהדרין בטלו הבחורים מנגינתם גם כן: **יב משמתו נביאים הראשונים**. כל הנביאים נקראים נביאים ראשונים, חוץ מחגי זכריה ומלאכי וחבריהן דאחרונים ניגהו, שהיו בבנין בית שני: **בטל השמיר**. כמין תולעת, ברייתו כשעורה. שהיו מראים אותו על האבנים הרשומות בדיו והן נבקעות מאיליהן, ובו פיתחו אבני האפור והחושן, דכתיב בהו במלואותם שיהיו שלימות שלא יחסרו בהם אלא כותב עליהן בדיו ומראה להם שמיר על פני הדיו בחוץ: **ונופת צופים**. דבש הבא ממקום ששמו, צופים, ומשובח מאד: **ופסקו אנשי אמנה**. אנשים שמאמינים בהקדוש ברוך הוא: **יג הטהרה בטלה את הטעם**. טהרה שפסקה מישראל, בטלה טעם הפירות וריחם. שבזמן שהיו ישראל טהורים ועוסקים בטהרה אף הקב"ה היה מטהר את הפירות מטעם רע וריח רע: **מעשר בטל שומן דגן**. דמעשר איקרי חלב, דכתיב (במדבר יח) כל חלב יצרה:

אדם צריך לשאול על הדמאי: **יא משבטלה סנהדרין**, בטלה השיר מבית המשתאות, שנאמר (ישעיה כד) בשיר לא ישתו יין וגו': **יב משמתו נביאים הראשונים**, בטלו אורים ותמים. משחרב בית המקדש, בטל השמיר ונופת צופים, ופסקו אנשי אמנה, שנאמר (תהלים יב) הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו'. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע, מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, ונטל טעם הפרות. רבי יוסי אומר, אף נטל שמן הפרות: **יג רבי שמעון בן אלעזר אומר**, הטהרה נטלה את הטעם ואת הריח. המעשרות נטלו את

of grain. But the Sages say, Immorality and witchcraft destroyed everything. (14) During the war with Vespasian, they [the Rabbis] decreed against [the use of] crowns worn by bridegrooms and against [the use of] the drum [at wedding celebrations]. During the war of Titus, they decreed against [the use of] crowns worn by brides and that no one should teach his son Greek. During the final war [in which the Second Temple was destroyed, in which Titus participated], they decreed

שמן הדגן. (וחכמים אומרים), הַנּוֹת וְהַכְּשָׁפִים כָּלוּ אֶת הַכֹּל: יָד בְּפִלְמוֹס שֶׁל אֶסְפִּינּוֹס גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת הַתְּנַיִם, וְעַל הָאֵרוֹס. בְּפִלְמוֹס שֶׁל טִיטוֹס גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת כְּלוֹת, וְשָׁלָא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ יוֹנִית. בְּפִלְמוֹס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שְׁלָא תִצַּא הַכֶּלֶה בְּאַפְרִיּוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר, וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁתִּצַּא הַכֶּלֶה בְּאַפְרִיּוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר: טו מְשֻׁמֵּת רַבִּי מֵאִיר, בְּטָלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים. מְשֻׁמֵּת בֶּן עֲזַאי, בְּטָלוּ הַשְּׁקָדִים. מְשֻׁמֵּת בֶּן זֹמְאָ, בְּטָלוּ הַדְּרָשָׁנִים. מְשֻׁמֵּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, פִּסְקָה טוֹבָה מִן הָעוֹלָם. מְשֻׁמֵּת רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל,

that a bride should not go out in a palanquin [i.e., a hand held chariot decorated with gold, to her husband's house] in the midst of the city, but the Sages permitted a bride to go out in a palanquin in the midst of the city.

(15) When Rabbi Meir died, the composers of fables ceased. When Ben Azzai died, the assiduous students [of Torah] ceased. When Ben Zoma died, the expositors ceased. When Rabbi Yehoshua died, goodness departed from this world. When Rabban Shimon ben Gamliel died, the locust came and trouble

רבנו עובדיה מברטנורא

יָד בְּפִלְמוֹס שֶׁל אֶסְפִּינּוֹס. חיל שהביא אספסינוס על ירושלים: גזרו על עטרות חתנים. היו עושים לחתנים עטרות מאבן מלח שהוא צלול בעין הברדלח וצובעין אותה בגפרית כעין ציורין שקורין ניי"ל. ואית דמפרשי עטרות של הדס ושל ורד. ושניהם אטורים, ואין מותר אלא עטרות של קנים: ועל האירוס. עשוי כמין נפה שדפנותיה עגולות ושוחחים על פיה עור דק ומכין עליו במקל דק ומוציא קול צלול. ובלע"ז קורין לו טנבורו: עטרות כלות. כעין עיר עשויה מזהב: ושלא ילמד אדם את בנו יונית. פירוש, חכמה יונית. והם רמוזים וחידות שהיו ליונים, ולא היו מכירים בהם אלא הרגילים בהם. ובגמרא מפרש טעמא משום מעשה שהיה כשצרו מלכי חשמונאי זה על זה, היו אותן שבפנים משלשלים לאותן שבחוץ בכל יום דינרין בקופה ומעלין להן תמידין, היה שם זקן אחד ולעז להם בחכמה יונית, כל זמן שהם עסוקין בעבודה אין נמסרין בידכם. אותו היום שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר. באותה שעה אמרו ארור אדם שידגל חזיר, וארור אדם שילמד לבנו חכמה יונית: בפולמוס האחרון. הוא חורבן הבית. ושל טיטוס נמי הוה: באפריזון. כמו אהל של מעלין וטליתות מזהבות: ורבתינו התיירו שתצא כלה באפריזון. משום צניעותא. וכן הלכה: טו בטלו מושלי משלים. כגון ממשלות שועלים, דאמרינן בסנהדרין (לח): כי הוי דריש רבי מאיר בפרקא הוה דריש תלתא שמעתתא ותלתא אגדתא ותלתא מתלי: השקדנים. שוקדים על דלתות בית המדרש

increased. When Rabbi Elazar ben Azariah died, wealth departed from the Sages. When Rabbi Akiva died, [he would explain the meaning of each crown of the letters in the Torah,] the glory [i.e., crown] of the Torah ceased. When Rabbi Hanina ben Dosa died, men of [wondrous] deeds ceased. When Rabbi Yose Katnuta died, the pious men ceased; and why was his name called Katnuta? Because he was the youngest [katnutan] of the pious

men. When Rabban Yohanan Ben Zakai died, the aura of wisdom ceased. When Rabban Gamliel the elder died, the glory of the Torah ceased [people no longer had the strength to learn while standing], and purity and abstention perished. When Rabbi Yishmael ben Pavi died, the luster of the priesthood ceased. [The students of Rebbe added this to the Mishnah] When Rebbi died, humility and fear of sin ceased.

רבנו עובדיה מברטנורא

לילה ויום, כדאמרין ביבמות (סג): דאמר בן עזאי מה אעשה ונפשי חשקה בתורה: **הדרשנים**. שהיה בקי במדרש טעמי מקראות, כדאמר (ברכות יב): ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא: **בטל כבוד תורה**. שהיה נותן לב לדרוש על כל קוץ וקוץ (מנחות כח): וזהו כבוד תורה גדול, שאין בה דבר לבטלה: **בטלו אנשי מעשה**. שעושים מעשים מופלאים כדאמרין בתעניות (כה). יאמר לחומץ וידליק, ולעזים להביא זאבים בקניהם: **קטנותם של חסידים**. שהיו החסידים הולכים ומתקטנין והוא היה מקטניהן וסופן: **משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה**. שעד שמת הוא היה בריאות בעולם והיו לומדים תורה מעומד (מגילה כא). ומשמת באת תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב. וזהו בטל כבוד תורה: **משמת רבי בטלה ענוה**. תלמידיו של רבי הוסיפו וכתבו זה

במשנה:

בא גובי ורבנו צרות. משמת רבי אלעזר בן עזריה, פסק העשר מן החכמים. משמת רבי עקיבא, בטל כבוד התורה. משמת רבי חנינא בן דוסא, בטלו אנשי מעשה. משמת רבי יוסי קטנותא, פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנותא, שהיה קטנותן של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי, בטל זיו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן, בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי, בטל זיו הכהנה. משמת רבי, בטלה ענוה ויראת חטא:

Beraita *At the end of Sotah*

ברייתא סוף סוטה

[The students of Rebbe added this to the Mishnah:] Rabbi Pinhas ben Yair says: When the Temple was destroyed *haverim* and free-men [of illustrious lineage] have been ashamed and their heads have been covered [in humiliation, by the insolence and power gained by the lowly]. And men of [wondrous] deeds have become impoverished. But the strong-armed and slanderers have conquered and there are none who seek and beseech [on behalf of Israel]. Upon whom, can we rely on? [Only] on our Father in Heaven. Rabbi Eliezer the Great says: From the day the Temple was destroyed, scholars began to [decline in their wisdom] and were comparable to school teachers and [the wisdom of] schoolteachers became comparable to synagogue attendants and [the wisdom of] synagogue attendants became comparable to unlearned commoners and [the knowledge of] unlearned commoners became [even] less and less. And no one asks or searches. Upon whom, can we rely on? [Only] on our Father in Heaven. In the period preceding the coming of *Mashiah*, insolence will increase and prices will soar. The vineyard will produce, yet wine will be expensive [since constant partying will cause excessive demand]. And government will turn to heresy and their will be no admonishment [for sins, since all are sinners]. The [former] meeting place [of scholars] will be used for harlotry. The Galil will be destroyed and Gablon [a place] will be desolate and the inhabitants of the border [towns] will wander from town to town but they will not find grace [anywhere]. The wisdom of the Scribes will decay and those who fear sin will be utterly despised. Truth will be absent, the youth will blanch the faces of the elders, elders will rise in honor of the youth, the son will deride his father, the daughter will stand up against her mother and a daughter-in-law against her mother-in-law. The

[תלמידיו של רבי הוסיפו וכתבו זה במשנה:] רבי פנחס בן יאיר אומר, משחרב בית המקדש, בושו חברים ובני חורין, והפך ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש, ואין שואל, על מי לנו להשען, על אבינו שבשמים. רבי אליעזר הגדול אומר, מיום שחרב בית המקדש, שרו חכימא למהוי כספריא, וספריא כחזניא, וחזניא כעמא דארעא, ועמא דארעא אולא ונדלדלא, ואין מבקש. על מי יש להשען, על אבינו שבשמים. בעקבות משיחא חצפא יסגא, ויקר יאמיר. הגפן תתן פריה והיין ביקר, והמלכות תהפך למינות, ואין תוכחה. בית ועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, ותכמת סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים לבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים. (מיכה 1) בן מנבל אב, בת קמה באמה, כלה

enemies of one are members in his own household. The face of the generation is like the face of a dog [bearing no shame for anything]. The son is not embarrassed in front of his father and upon whom, can we rely on? [Only] on our Father in Heaven. Rabbi Pinhas ben Yair says: Diligence leads to cleanliness, cleanliness leads to purity, purity leads to restraint [even from those things that are permissible], restraint leads to holiness, holiness leads to humility, humility leads to the fear of sin, the fear of sin leads to piety, piety leads to [the resting of the] Divine spirit, the Divine spirit leads to the [ability of] resurrecting the dead and the resurrection of the dead will come about through Eliyahu the prophet who is mentioned for good, Amen!

בְּחֻמְתָּהּ, אִיבֵי אִישׁ אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ. פָּנֵי הַדּוֹר
 כַּפְּנֵי הַכֶּלֶב, הֵבֵן אֵינּוּ מִתְבַּיֵּשׁ מֵאֲבִיו. וְעַל מִי
 יֵשׁ לָנוּ לְהִשָּׁעֵן, עַל אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמַיִם. רַבִּי
 פִּינְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר, זְרִיוֹת מְבִיאָה לְיָדֵי
 נְקִיוֹת, וְנְקִיוֹת מְבִיאָה לְיָדֵי טְהוֹרָה, וְטְהוֹרָה
 מְבִיאָה לְיָדֵי פְרִישׁוֹת, וּפְרִישׁוֹת מְבִיאָה לְיָדֵי
 קִדְשָׁה, וְקִדְשָׁה מְבִיאָה לְיָדֵי עֲנוּוָה, וְעֲנוּוָה
 מְבִיאָה לְיָדֵי יְרֵאת חֹטָא, וְיְרֵאת חֹטָא מְבִיאָה
 לְיָדֵי חֲסִידוּת, וְחֲסִידוּת מְבִיאָה לְיָדֵי רוּחַ
 הַקִּדְשׁ. וְרוּחַ הַקִּדְשׁ מְבִיאָה לְיָדֵי תַחֲיַת
 הַמֵּתִים, וְתַחֲיַת הַמֵּתִים בָּאָה עַל יְדֵי אֵלֵיהֶוּ
 זְכוֹר לְטוֹב אָמֵן: